

A KERESZT ARCAI

Olasz Ferenc fotográfiái
az Esztergomi Keresztény Múzeumban

Van abban valami sorsszerű is, hogy éppen negyedszázada készítette el egyik első filmjét Olasz Ferenc a Keresztény Múzeum kincseiről. Aztán a kincseket megörökítő filmes hosszú külső, de még tán hosszabb belső útjairól megtérve saját fotográfiáit hozta el legközelebb ide. Éppen tíz esztendeje ennek. Akkor már biztos tudni lehetett, hogy ő is olyan ritka kincsekkel közlekedő vándor, költők nyelvén szólva: „képmutogató szegénylegény”, aki addig megjelent négy gyönyörű könyvének summáját legteljesebben és legbeszédesebben csak nagy térbeli látványként mondhatja ki.

S most újra itt van Esztergomban, lényegesen gazdagabb anyaggal, s külön is ide kívánczva, mondhatni ismét csak sorsszerűen: a Múzeum olasz gyűjteményének szomszédságába Olasz Ferenc kincsei kaptak helyet.

S itt e szentélyként is fölfogható teremben — az énekhang visszhangján rengve még sokáig — a teljes némulat lenne a méltó köszöntési forma. Mert a legszebb szavak, a legciszoltabb gondolatok is csak alig súrolhatják a megállított filmképeket, s még inkább az eleve fotográfiának készült kompozíciókat, ahol a már teremtettből *kinagyul* a még újra teremthető világ: Olasz Ferenc művészi univerzuma. Amikor szeme és szíve, időbeli és térbeli hosszas keresés, nézelődés, mély kontemplációk után megtalálja, birtokba veszi a látványt, szinte örökbefogadja azt, majd tovább munkálkodik rajta; akkor a megtalált ember- és Jézus-arcok, templomok, szent relikviák, tárgyak és örvénylő felhők a megkomponált tájkivágatban elnyerik méltó s cserélhetetlen helyüket. Ilyenkor gondolunk arra, hogy a tehetség adománya csak a kegyelem centrális helyén, a szív keresztútjain: a keresztben futhat egybe.

És Olasz Ferenc művészete erről beszél. A gyönyörűnek tetsző fölősegeket az idő ha-

ladtával már szigorúan lehántva a sugallatos esztétikai és morális vállalásról. Mert minden ott van a keresztben: legyen az kő, fa vagy éppen az enyészetnek leginkább fölkinált pléhdarabból kirajzolt korpuszok, szögekkel meggyötört Krisztus-testek. És csöndes, várakozó Máriák a keresztnek tövében, meg az angyalok a keresztcsúcsokban, ahogy a képzelet teremtő sugallatára odaröppentek. Ahogy az alig ismert vagy ismeretlen, névtelen mesterek megalkották, s annyiféle naiv bájjal és színnel kifestették őket. Egyszerre időtlenek: a legősibb és a legmodernebb művészi alakítások toposzai innen indulnak és itt találkoznak. A jelben, a mindenség alapgyökében: *a kereszt arcában*.

A jézusi megtestesülés kétezzer éves misztériuma a mi kereszténységünk hittel megjelölt ezeréves történetében így él tovább. Így találkozik Olasz Ferenc munkásságában, filmjeiben és fotográfiájában a szép, a nemes, a megőrzendő. A magyar és az egyetemes. Ezért jó most itt nekünk csöndes szemlélődőként vendégnek lenni. A világ zaja, gyűlölethabzása innen zárva. Itt még jók lehetünk.

És választhatunk magunknak Isten-arcokat. Ahány tájék, annyiféle arc: amikor készültek ezek az Isten-arcok, pontosan az ember-arcokban tükröződtek vissza. De Olasz Ferenc ezzel a hangsúlyos nagyítással most megfordítja a képletet: az Isten-arcokban ott a tegnapi és mai ember számolhatatlanul sok ábrázata. És mindannyian, a teremtmények jogán egy-egy mozaikdarabra, töredék arcvonásra, festékkopásunk stigmájára, rozsdásodásunk őszére vagyunk meghíva. Mondhatjuk úgy is: egyetemesen és mindörökké benne vagyunk a kétszer teremtett arcokban, vonásokban.

S benne van az a megtett út is, amelyen ezek a kereszték s a keresztviselők elindultak. Alsópáhoktól, Zalacsánytól vagy éppen Velemértől Szamostölgyesig, Gyergyószárhegyig, időben pedig a legnyugatibb kőbifaragott középkorunktól a legkeletibb magyar reneszánszig.

Gyönyörű tájak, havas, rorátés gyermekkori reggeleket idéző pillanatok villannak át fénylő búzakoszorús, majd őszi barnában tobzódó tájakba. S megint — egymással szemközt, s tán legkifejezőbben — a hóba fúló vidéken egyedül a kereszt vitorlájába kapaszkodhat a szem; aztán bevonul a fény a szentség legméltóbb helyére, a megszentelt falak közé. Gyertyák különös körmenetének lobogása tár sul a kinti zászlók lobogásához. Halljuk a lódo bogást, s a *Szivárvány havasáról a Mária-éneket*.

Térben is kereszténységünk ezer esztendej t kell fölrajzolnunk a térképre. Olasz Ferenc, amikor ihletett, dolgos pillanataiban, tépelődé seiben, keserveiben a megmaradt látvány hűsé ges őrzője lesz, s teremt új látványt az utódaink nak is, mintha Camus igaz mondatát folytatná: „A múlttal szemben tanúsított legnagyobb hű ség, hogy mindent átadunk a jelennek.”

Elgondolom, ez a *művészi átadás* a jelen ér tő figyelmével, éppen a 2000. esztendőben va lósul meg olyanformán, hogy Olasz Ferenc fotográfiájának gyűjteménye időről időre vándorútra kél. Ahogy a képek után ő járt valamikor, most a képeken a sor. Elmondani, hogy voltunk s vagyunk még.

Méltóbb mutatni valót — magunkról — aligha lehet elképzelni.

(*Elhangzott 1999. szeptember 12-én a kiállítás megnyitóján, amely 2000. január 2-ig tekinthe tő meg.*)

NAGY GÁSPÁR

POETA ANGELICUS

Baránszky László ravatalánál

Barátainkkal és társainkkal, legalábbis abban a nemzedékben, amelyhez magam is tarto zom, most már jobbra temetőekben és rava talok mellett találkozunk, és a Farkasrét, Rá koskeresztúr vagy éppen a Házsongárd ma éppúgy találkozóhelye irodalmunknak, akár egykor a Zeneakadémia nagyterme, a pesti Vigadó vagy Kemény János marosvécsi kas télya. Most is itt találkozunk, barátunk és író társunk: Baránszky László ravatala körül. A Magyar Írószövetség és hitem szerint minden magyar írástudó nevében veszek búcsút tőle,

aki újabb irodalmunk egyik leginkább szere tetreméltó egyénisége volt.

A magyar költészetben nem ritkán tűnnek fel a „poeta angelicusok”: jóra törekvő akar atal, nyitott lélekkel a szeretet sugárzó erejével hódítva meg a szíveket. Olyan költőkre gon dolok mint Weöres Sándor, Dsida Jenő, Pi linszky János, Nagy László, Szilágyi Domo kos. És gondolok Baránszky Lacira, aki maga is poeta angelicus volt: angyali költő, olyan emberi (és emberen túli) szellemi értékek hír nőke, amelyek megfoghatkozva, megtörötten, megalázottan kerültek ki a huszadik század véres és ocsmány küzdelmeiből.

Baránszky László az értelem, a műveltség, a szellemi bátorság, a testvéri szeretet — a költészet hírnőke volt. Szülőhazájában hosszú évtizedeken keresztül alig ismerte va laki is a nevét, annak ellenére, hogy édesapja: Baránszky Jób László, aki függetlenségre tö rekvő magyar szellemi élet hiteles és népszere rű alakja volt, barátainak olykor nem kevés büszkeséggel mutatta meg messzire sodró dott költő-fiának postai úton érkezett verseit. Baránszky Laci akkor már Amerikában élt, ahová a magyar forradalom leverése után ke rült, menekültként, minthogy a megtorlások, mint a forradalom résztvevőjét, a budapesti Szépművészeti Múzeum forradalmi bizottsá gának tagját, őt is elérhették volna. New Yorkban telepedett le, hosszabb időt töltött Firenzében és Kaliforniában, tanított és kut tatott: hosszú évtizedeket szentelt egy mo nográfia előkészületeinek, ez a Szent Ke reszt ikonográfiáját dolgozta volna fel, most már végleges töredékben maradt. Első ver seskötete, *Két világ között* címmel 1979-ben jelent meg, ezt követte 1987-ben *Zarándok lat*, 1991-ben *Menetközben*, végül — az életmű betetőzéseként — tavaly *Kosztolányi hú ga* című kötete.

Nem Amerikában lett költő. Idehaza írott versei mutatják, hogy érett lírikus volt, mi dőn eltávozott. Kiváló mesterektől: Weöres Sándortól, Kassák Lajostól és — az atyai ba rátként szeretett — Szabó Lőrinctől tanult. Az elsőtől a szavak mítikus titkainak ismeretét, a másodiktól a versalakítás szabadságát, a har madiktól a kíméletlen önismeretet, önvizsgá